

رئاسة الشؤون الدينية
بالمسجد الحرام والمسجد النبوي

Саҳиҳ эътиқод ва унинг зидди

سلسلة حراسة التوحيد - العقيدة الصحيحة وما يضاها

Ўзбек

الأوزبكية

Муаллиф
Шайх Абдулазиз ибн
Абдуллоҳ ибн Боз

24 شعبان 1446
23/02/2025

Саҳиҳ эътиқод ва унинг зидди

Муаллиф
Шайх Абдулазиз ибн
Абдуллоҳ ибн Боз

Биринчи рисола Саҳиҳ эътиқод ва унинг зидди

Аллоҳнинг Ўзигагина ҳамду санолар, ўзидан кейин пайғамбар бўлмаган Муҳаммадга, У кишининг аҳли-оилалари ва асҳобларига салавоту саломлар бўлсин!

Соғлом эътиқод Ислом динининг асоси ва умматнинг пойдевори бўлгани учун бу суҳбатимизда ақийда ҳақида сўз юритиш, уни баёнлаш ва у ҳақида китоб ёзиш муҳим деб топдим.

Куръон ва суннатнинг шаръий далиллари орқали маълумки, сўз ва ҳаракатлар соғлом эътиқоддан содир бўлсагина тўғри ва қабул бўлади. Агар эътиқод бузуқ бўлса, ундан келиб чиққан барча амаллар ботил бўлади. Аллоҳ таоло айтади:

﴿وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

«Ким иймонни инкор қилса, унинг амали беҳуда кетадир ва охиратда у зиён кўрувчилардан бўладир». [Моида: 5]

Ва яна Аллоҳ таоло айтади:

﴿وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ
مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

«Батаҳқиқ, сенга ва сендан олдин ўтганларга ҳам: «Агар ширк келтирсанг, албатта, амалинг беҳуда кетур ва албатта, зиёнкорлардан бўлурсан», деб ваҳий қилинган. [Зумар: 65]

Зикр қилсак бу маънодаги оятлар талайгина. Аллоҳнинг муборак Китоби ва Расули соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг суннати шунга далолат қиладики, тўғри ақида олти асосий нарсани ўз ичига олади. Улар қуйидагилар: Аллоҳга, Унинг фаришталарига, китобларига, пайғамбарларига, охирад кунига ва тақдирнинг яхшисию ёмонига иймон келтириш. Аллоҳ таолонинг азиз Китоби нозил бўлган ва Унинг элчиси Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам олиб келган тўғри ақида асослари ушбу олти арконга иймон келтиришдир.

Қуръон ва суннатда бу олти рукнга иймон келтириш керак эканига кўплаган далиллар бор. Қуйида улардан мисол тариқасида баъзи далилларни зикр қиламиз.

Биринчи: Қуръони каримда келган далилардан:

﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ﴾

«Яхшилик юзингизни машриқ ёки мағриб томонга буришингизда эмас. Лекин яхшилик ким Аллоҳга, охират кунига, фаришталарга, китобга, Пайғамбарларга иймон келтиришдир». [Бақара: 177]

﴿آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نَفَرَقَ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ﴾

«Пайғамбар унга ўз Раббисидан туширилган нарсага иймон келтирди ва мўминлар ҳам. Аллоҳга, Унинг фаришталарига, китобларига, Пайғамбарларига ҳамма-ҳамма иймон келтирди. Унинг Пайғамбарларининг бирорталарини ажратмаймиз». [Бақара: 285]

Яна Аллоҳ таоло айтади:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَيَّ رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾

«Эй иймон келтирганлар! Аллоҳга, Унинг Расулига, У Ўз Расулига туширган китобга ва бундан олдин туширган китобга иймон

келтиринг! Ким Аллоҳга, Унинг фаришталарига, китобларига, Пайғамбарларига ва охират кунига куфр келтирса, батаҳқиқ, қаттиқ адашган бўлади». [Нисо: 136]

Яна Аллоҳ таоло айтади:

﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾

«Аллоҳ, албатта, осмону ердаги нарсани билишини, ана ўша, албатта, китобда эканини ва, албатта, у нарса Аллоҳга осон эканини билмайсанми?!» [Ҳаж: 70]

Иккинчи: Суннатдан далиллар. Улардан бири имом Муслим Умар ибн Хаттоб разияллоху анҳудан ривоят қилган саҳиҳ ҳадисда Жаброил алайҳиссалом иймон ҳақида сўраганларида Набий соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деганлар: «Иймон – Аллоҳга, фаришталарига, китобларига, пайғамбарларига, қиёмат кунига ва тақдирнинг яхшисию ёмонига иймон келтиришингдир».¹

Имом Бухорий ва Муслим худди шу ҳадисни бир оз лафздаги ўзгартириш билан Абу

¹ Имом Муслим ривояти

Ҳурайра разияллоҳу анҳудан ҳам ривоят қилганлар.

Ушбу олти асосдан шундай масалалар келиб чиқадики, уларга мусулмон киши иймон келтириши ва ишончи комил бўлиши лозим. Бу масалалар Аллоҳ таолонинг Зоти ва сифатига, охираат ҳамда ғайбга тааллуқли бўлиб, улар ҳақида Аллоҳ таоло ва Расули Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам хабар берганлар.

Бу олти асоснинг баёни қуйидагича:

Биринчи асос

Аллоҳ таолога иймон келтириш. Бу бир нечта масалани ўз ичига олади

У Зот ҳақиқий ибодатга лойиқ экани ва Ундан бошқа ҳеч ким ибодатга лойиқ эмас эканига иймон келтириш. Сабаби У Зот бандаларнинг яратувчиси, уларга барча яхшиликлар ва ризқларни берувчиси, махфий ва ошкор амалларининг хабардори ҳамда итоат қилганларига мукофот, осий бўлганларига эса жазо берувчидир.

Аллоҳ таоло жин ва инсонни ибодат учун яратди ҳамда унга буюрди: Аллоҳ таоло айтади:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ (مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونَ) ﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ﴾

«Жин ва инсонни фақат Менга ибодат қилишлари учунгина яратдим. Мен улардан ризқ хоҳламайман ва Мени овқатлантиришларини ҳам хоҳламасман. Албатта, Аллоҳ Ўзи ризқ берувчи, қувват эгаси, шиддатлидир». [Зориёт: 56-58]

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ (الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ)

«Эй одамлар, сизларни ва сиздан олдингиларни яратган Раббингизга ибодат қилинг! Шоядки, тақводор бўлсангиз. У сизларга ерни тўшаб, осмонни бино қилган ва осмондан сув тушириб, у билан сизларга меваларни ризқ қилиб чиқарган Зотдир. Билиб туриб Аллоҳга бошқаларни тенглаштирманг». [Бақара: 21-22]

Дарҳақиқат, Аллоҳ таоло бу ҳақиқатни баёнлаш, унга даъват қилиш ва унинг зиддидан қайтариш учун пайғамбарлар юборди ва китоблар нозил қилди. Аллоҳ таоло айтади:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾
«Батаҳқиқ, Биз ҳар бир умматга: «Аллоҳга ибодат қилинг ва тоғутдан четланинг», деб пайғамбар юборганмиз». [Наҳл: 36]

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُون﴾
«Сиздан илгари юборган ҳар бир Пайғамбарга: «Албатта, Мендан ўзга ибодатга

сазовор илоҳ йўқ. Бас, Менга ибодат қилинг», деб ваҳий қилганмиз». [Анбиё: 25]

﴿الر كِتَابٌ أَحْكَمْتُ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلْتُ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ، أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ﴾

«Алиф. Лаам. Ро. (Ушбу) китоб оятлари муҳкам қилинган, сўнгра ҳикматли ва хабардор Зот томонидан муфассал (баён) қилингандир. Аллоҳдан ўзгага ибодат қилмаслигингиз учундир. Албатта, мен сизларга Ундан келган огоҳлантирувчи ва хушxabарчиман». [Худ: 1-2]

Бу ибодатнинг ҳақиқати шундаки: Бандалар бажариши керак бўлган барча ибодатларни ёлғиз Аллоҳ таолога сарфлашлари лозим.

Улардан: дуо, қўрқув, умид, намоз, рўза, жонлиқ сўйиш, назр ва бошқа турли хил ибодатлар. Ибодатни У Зотга итоат қилиб, савобидан умид қилиб, жазосидан қўрқиб бажариш керак. Шунингдек, У Зотни комил даражада севиб, улуғлиги олдида ўзини хўр тутиш билан бажармоқ лозим.

Ким Қуръони каримни тадаббур қилса, унинг кўп қисми ушбу улуғ асос бўйича нозил бўлганини топади. Аллоҳ таоло айтади:

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ، أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ﴾

«Албатта, Биз сенга китобни ҳақ ила нозил қилдик. Бас, сен Аллоҳга Унга динни холис қилган ҳолингда ибодат эт! Огоҳ бўлингким, холис дин Аллоҳникидир. Ундан ўзга авлиё (дўстлар) тутганлар: «Биз уларга фақат бизларни Аллоҳга жуда ҳам яқин қилишлари учунгина ибодат қилурмиз», (дерлар). Албатта, У Зот улар орасида ихтилоф этаётган нарсалари бўйича ҳукм қилур. Албатта, Аллоҳ ёлғончи ва кофир кимсаларни ҳидоят қилмас». [Зумар: 2-3]

﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾

«Раббингиз фақат Унинг Ўзигагина ибодат қилишингизни амр этди». [Исро: 23]

Аллоҳ таолонинг қуйидаги сўзи ҳам шу маънода келган:

﴿فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾

«Бас, гарчи кофирлар ёқтирмасалар ҳам, Аллоҳга динни холис қилган ҳолингизда ёлворинг». [Ғофир: 14]

Суннат ҳақида тафаккур қилган инсон ҳам бу асосга қаттиқ эътибор берилганини кўриши мумкин. Улардан бири – "Саҳиҳайн"да Муоз разияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Аллоҳнинг бандалари устидаги ҳаққи Унгагина ибодат қилишлари ва Унга ҳеч кимни шерик қилмасликларидир», – деганлар.²

Аллоҳ таоло бандаларига фарз ва вожиб қилган барча зоҳирӣ Ислом арконларига иймон келтириш ҳам У Зотга иймон келтириш бобидан.

Улар: «Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ ва Муҳаммад У Зотнинг элчиси», – деб гувоҳлик бериш, намозни тўлиқ қоим қилиш, закотни адо этиш, йўлга қодир бўлганлар Аллоҳнинг уйини ҳаж қилишлари ва пок шарият олиб келган бошқа фарз амаллар.

Бу рукнларнинг энг муҳими ва энг улуғи «Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ ва Муҳаммад У Зотнинг расули», деб гувоҳлик бериш. Бу шаҳодатнинг мазмуни: Аллоҳга ибодатни холис

² Имом Бухорий 2856, Муслим 30.

қилиб, У Зотдан бошқага бодат қилмаслик демакдир. «Лаа илааха иллаллоҳ» калимасининг маъноси ҳам Аллоҳдан ўзга ҳақ маъбуд йўқ деганидир. Бундан ҳосил бўладики, Аллоҳдан ўзга сиғинилаётган инсонми, фариштами, жинми ёки подшоҳми барчаси ботил маъбуддир. Ҳақ маъбуд эса шериксиз ёлғиз Аллоҳдир. Аллоҳ таоло айтади:

﴿ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ﴾

«Бу, албатта, Аллоҳнинг Ўзи ҳақ, албатта, Ундан ўзга илтижо қилаётганлари ботил».
[Ҳаж: 62]

Юқорида баён қилинганидек, Аллоҳ таоло инсу жинни ушбу асос учун яратди, шунга буюрди ва шу асосни қоим қилиш учун пайғамбарлар юборди, китоблар нозил қилди. Шундай экан, банда бу ҳақиқатни яхшилаб англаб, кўп тафаккур қилиши лозим. Шунда кўп мусулмонлар бу асосни билмаганлари сабабли, Аллоҳдан бошқага ибодат қилаётганлари ва ёлғиз Аллоҳнинг ҳақларини бошқаларга сарфлаётганлари аён бўлади. Аллоҳул-мустаъан.

Аллоҳ таолога иймон келтиришнинг бир қисми – Аллоҳ таоло оламларнинг яратувчиси, халқларнинг ишларини бошқариб турувчиси, Ўз қудрати ва илми асосида оламни хоҳлагандай тасарруф қилувчиси деб эътиқод қилиш.

Шу билан бирга, У дунё ва охираатнинг подшоҳи, барча оламларнинг Рабби, Ундан ўзга яратувчи ҳам, Рабб ҳам йўқлигига иймон келтириш.

У Зот бандаларни ислоҳ қилиш, дунё ва охираатдаги нажотлари ҳамда салоҳиятлари бўлмиш нарсага даъват қилишлари учун пайғамбарлар юборди ва китоблар нозил қилди.

Буларнинг барчасида У Зотнинг шериги йўқ эканига иймон келтириш лозим. Аллоҳ таоло айтади:

﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾

«Аллоҳ ҳар бир нарсанинг яратувчисидир. Ва У ҳар бир нарсага вакилдир». [Зумар: 62]

Яна Аллоҳ таоло айтади:

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُعْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ ۗ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾

«Албатта, осмонлару ерни олти кунда яратган, сўнгра (Зоти ва улуғлигига муносиб суратда) Аршга юксалган Раббингиз кеча ила кундузни қоплайдир. Униси бунисини шошилиб қувлайдир. Қуёш, ой ва юлдузларни Ўз амрига бўйсундирилган қилиб яратди. Огоҳ бўлинг, яратиш ва амр қилиш Унинг Ўзига хосдир. Оламларнинг Рабби — Аллоҳ буюқдир». [Аъроф: 54]

Яна Аллоҳ таолога иймон келтириш бобидан: У Зотнинг гўзал исм ва олий сифатларига Ўз китоби ва Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламнинг суннатларида келгандай Ўзига лойиқ бўлган тарзда, ҳеч бир ўзгартиришсиз, инкорсиз, кайфиятсиз ва ўхшатишсиз иймон келтириш.

Аллоҳ таолонинг сифатларини улуғ маъноларини билган ҳолда сифатнинг кайфиятига киришмай, қандай ворид бўлган бўлса шундай иймон келтириш керак. Шу билан бирга У Зотнинг бирорта сифатини

махлуқотлар сифатига ўхшатмай, Ўзига лойиқ тарзда иймон келтириш лозим. Аллоҳ таоло айтади:

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾

«У Зотга ўхшаш ҳеч нарса йўқдир. У эшитгувчи ва кўриб тургувчи Зотдир». [Шўро: 11]

﴿فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

«Аллоҳга мисол келтирманглар! Албатта, Аллоҳ биладир. Сизлар эса, билмассизлар». [Наҳл: 74]

Мана шу Аллоҳ таолонинг исм сифатларига оид Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг асҳоблари ва уларга яхшилик билан эргашган аҳли сунна ва жамоанинг ақидасидир. Мана шу сўзни имом Абул Ҳасан Ашъарий раҳимаҳуллоҳ «Мақолат» китобида ҳадис асҳоблари ва аҳли сунна уламоларидан нақл қилган ҳамда бошқа аҳли илмлар ҳам нақл қилганлар.

Авзой раҳимаҳуллоҳ айтади: «Имом Зухрий ва Макҳул раҳимаҳумаллоҳлар (Аллоҳнинг сифатлари зикр қилинган) оятлар ҳақида

сўралдилар. Шунда: «Қандай келган бўлса, шундай иймон келтиринглар!», дедилар».³

Авзоъий раҳимахуллоҳ яна айтади: «Биз ва биз билан бўлган тобеинлар Аллоҳ аршнинг устида ва суннатда келган Аллоҳнинг сифатларига иймон келтирамиз», дер эдик».⁴

Валид ибн Муслим раҳимахуллоҳ айтадилар: «Имом Молик, Авзоий, Лайс ибн Саъд, Суфён Саврий раҳимахуллоҳлар Аллоҳнинг сифатлари ҳақида ворид бўлган асарлар ҳақида сўралдилар. Барчалари: «Кайфиятига

³ Имом Лолакоий «Шарҳ усулул эътиқод» китобида (735- рақам билан) ривоят қилган. Имом Ибн Абдулбарр эса «Жомиъул илми ва фазлиҳ» (1801-рақам билан) ривоят қилган лекин сифат оятлари лафзи ўрнига ҳадислар лафзи билан ривоят қилган. Унинг лафзи: «Бу ҳадисларни қандай келган бўлса, ўшандай ривоят қилинглр».

⁴ Имом Байҳақий «Ал-Асмо вас сифот» китобида (865- рақам) билан ривоят қилган. Ибн Таймия раҳимахуллоҳ «Ҳамавия» китобида ҳадиснинг санадини саҳиҳ санаган. Имом Заҳабий «Арш» китобида (2/223) рақамда ривоят қилиб ровийлари ишончли деган.

киришмай, қандай келган бўлса шундай иймон келтиринглар», – деганлар».⁵

Имом Моликнинг шайхи Раба ибн Абу Абдураҳмон Аллоҳнинг кўтарилиш, юксалиш сифати ҳақида сўралганда: «Кўтарилиш маълум, бироқ, кайфиятини ақл идрок эта олмас. Аллоҳдан элчи юбориш, пайғамбардан етказиш ва биздан тасдиқлаш» – деб жавоб берган.⁶

Имом Молик раҳимаҳуллоҳга ҳам Аршга кўтарилиш ҳақида савол берилганида: «Кўтарилиш маълум, кайфияти номаълум, унга иймон келтириш фарз ва у ҳақида сўраш бидъатдир» – деб жавоб берди-да, савол берган одамга: «Мен сени ёмон одам деб билмоқдаман!» – деди ва уни хузуридан чиқаришга амр этди.⁷

⁵ Лалакой «Шарҳ усулул эътиқод» (665) ва Байҳақий «Ал-Асмоу вас-Сифот» (868) китобларида келтирган.

⁶ Имом Муслим "Саҳиҳ Муслим"да ривоят қилган.

⁷ Имом Бухорий 3651 ва имом Муслим 2533-рамлар билан Абдуллоҳ ибн Масъуд разияллоху анхудан ривоят қилган.

Бу маънодаги асар Мўминларнинг онаси Умму Салама разияллоху анҳодан ҳам ривоят қилинган.⁸

Имом Абу Абдурахмон Абдуллоҳ ибн Муборак раҳимахуллоҳ: «Биз Раббимизни осмонлар тепасида, Арш устида, махлуқотларидан ажраган деб биламиз»– деди.⁹ Бу борада имомларнинг сўзлари жуда кўп бўлиб, уни бу мажлисда тўлиқ келтиришнинг иложи йўқ. Ким бу мавзуда кўпроқ маълумот олишни истаса, аҳли сунна олимлари томонидан ёзилган асарларга мурожаат қилсин. Жумладан:

Имом Аҳмаднинг ўғли Абдуллоҳнинг «Ас-Сунна» китоби.

Улуғ имом Муҳаммад ибн Хузайманинг «Ат-Тавҳид» асари.

Абу Қосим Лалакой ат-Табарийнинг «Ас-Сунна» китоби.

⁸ Имом Муслим 1920-рақам билан Савбон разияллоху анҳудан ривоят қилган.

⁹ Ибн Можа 3952-рақам билан Савбон разияллоху анҳудан ривоят қилган. Ибн Ҳиббон 6714, Ҳоким 8653-рақамларда саҳиҳ санаган.

Абу Бакр ибн Абу Осимнинг «Ас-Сунна» асари
Шунингдек, Шайхул Ислом Ибн Таймиянинг
Ҳама аҳлига берган жавоби.

Бу сўнгги асар жуда улкан ва фойдали жавоб бўлиб, аҳли сунна ақидасини ёрқин тушунтириб берган. Уларнинг кўплаб сўзларини ривоят қилган ва айтганларининг ҳақлигини, шунингдек, уларга хусуматчи бўлганларнинг сўзи ботил эканини шарият ва ақлий далиллар билан исбот қилган.

Шу билан бирга "Тадмурия" номли рисолалари ҳам шу бобдан. Унда мавзунини кенг айтиб берган ва Аҳли сунна вал жамоа ақидасини нақлий ва ақлий далиллар билан баёнлаб берган. Аҳли илмлардан ким яхши мақсадда, ҳақни билиш рағбатида китобни мутолаа қилса, ботилнинг бошини синдирганини кўради.

Аҳли сунна вал жамоанинг исми ва сифатларга оид ақидасини қисқача маълум қилсак: Аллоҳ ва Расули соллаллоҳу алайҳи ва саллам У Зотга Қуръон ва суннатда нимани исбот қилган бўлса исбот қилишади. Уларни ўзгартиришсиз исбот қиладилар, таътилдан ҳоли равишда У Зотни

ҳеч кимга ўхшатмасдан поклайдилар ва шу сабаб қарама-қаршиликдан саломат ҳолларида ютуққа эришдилар. Шундай қилиб Аллоҳ таолонинг тавфиқи билан барча далилларга амал қилдилар. Чунки ким пайғамбарлар олиб келган ҳақни маҳкам ушласа, қўлдан келгунча ҳаракат қилган бўлса, Аллоҳга талаб қилишда ихлос қилса, Аллоҳ уни ҳаққа юришига тавфиқ беради ва хужжатини зоҳир қилади. Аллоҳ таоло айтади:

﴿بَلْ تُذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ﴾

«Йўқ, Биз ҳақни ботил устига отурмиз. Бас, уни яксон қилур. Кўрибсанки, у(ботил) заволга учрабди». [Анбиё: 18]

﴿وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا﴾

«Улар сенга бирор масал келтирсалар, Биз, албатта, сенга ҳақни ва гўзал шарҳини келтирурмиз». [Фурқон: 33]

Аҳли сунна вал жамоанинг исм ва сифатлар борасидаги эътиқодига қарши чиққан ҳар қандай шахс, нақлий ва ақлий далилларга хилоф иш тутиши аниқ. Шунингдек, у тасдиқлаган ва инкор этган барча нарсаларда

очиқ-ойдин зиддиятга учрайди. Ҳофиз Ибн Касир раҳимахуллоҳ ўзининг машхур тафсирида:

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ﴾

«Албатта Раббингиз осмонлару ерни олти кунда яратди сўнгра аршга кўтарилди», – оятига етганда гўзал сўзни зикр қилган. [Аъроф: 54]

Унинг фойдаси кўплиги учун бу ерда ўша сўзни нақл қиламиз. У киши раҳимахуллоҳ айтадилар:

«Одамлар бу борада турлича сўзлар айтган бўлиб, ҳозир батафсил айтишнинг ўрни эмас. Биз бу ишларда салаф солиҳлар: Имом Молик, Авзойй, Саврий, Лайс ибн Саъд, Имом Шофийй, Имом Аҳмад, Исҳоқ ибн Роҳавайҳ ва бошқа яшаган ва яшаётган имомларнинг йулидан юрамиз. Яъни, исм ва сифатларни ворид бўлгани каби Аллоҳ таолога лойиқ бўлган суратда, ҳеч бир ўзгартиришсиз, инкорсиз, кайфиятсиз ва ўхшатишсиз исбот этамиз. Ўхшатувчиларнинг хаёлларига келаётган курунишлар Аллоҳда йўқдир. Чунки

махлуқларнинг бирортаси Аллоҳ таолога ўхшамайди.

Аллоҳ таоло айтади:

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾،

«У Зотга ўхшаш ҳеч нарса йўқдир. У Зот ўта эшитгувчи, ўта кўргувчидир». [Шўро: 11]

Аксинча, бу масала имомлар айтгандай бўлиши лозим. Улардан имом Бухорийнинг устози Нуъайм ибн Ҳаммод Ҳузойй айтади: «Аллоҳни махлуқотларига ўхшатган киши – кофир. Аллоҳ ўзини сифатлаган сифатларни инкор этган киши – кофирдир». Аллоҳ таоло Ўзини ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам У Зотни қандай сифатлаган бўлсалар, бунинг ҳеч бири ташбеҳ (ўхшатиш) эмас. Кимки Аллоҳ таолога Қуръон оятлари ва саҳиҳ ҳадисларда очиқ-ойдин зикр қилинган сифатларни, Аллоҳнинг улуғлигига муносиб тарзда исбот қилса ва У Зотдан камчиликларни инкор этса, демак, у ҳидоят йўлини тутган бўлади».

Шу ерда Ибн Касир раҳимаҳуллоҳнинг сўзи тугайди.

Яна Аллоҳга иймон келтириш жумласидан: Иймон сўз ва амал эканига, тоат билан зиёда бўлиши ва маъсият билан камайишига иймон келтиришдир. Мусулмонларнинг бирортасини ширк ва куфр амалидан ташқари бошқа маъсиятлар билан кофирга чиқарилмайди. Зино, ўғирлик, рибохўрлик, маст қилувчи ичимликлар ичиш, ота-онага оқ бўлиш каби бошқа кабира гуноҳларни бажарса ва ҳалол қилиб олмаса, кофир бўлмайди. Чунки Аллоҳ таоло айтади:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾

«Албатта, Аллоҳ Ўзига ширк келтирилишини кечирмас. Ундан бошқа гуноҳни, кимни хоҳласа, кечирур». [Нисо: 48]

Ҳамда Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламдан мутавотир ҳадисларда собит бўлгани учун. Улардан: «Аллоҳ таоло қалбида хантал уруғичалик бўлса ҳам иймони бор кишини дўзахдан чиқаради».

Иккинчи асос Фаришталарга иймон келтириш

У икки нарсани ўз ичига олади:

Биринчи: Фаришталарга умумий иймон келтириш. Бу — Аллоҳ таоло ўз тоати учун яратган фаришталари бор эканига ва уларни қуйидагича васфлаганига иймон келтиришдир.

Аллоҳ таоло айтади:

﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحٰنَهُۥٓ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ، لَا يَسْبِقُونَهُۥ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِۦ يَعْمَلُونَ ، يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ أَرَادَ وَهُمْ مِنْ حَشِيَّتِهِۦ مُشْفِقُونَ﴾

«Улар: «Раҳмон фарзанд тутди», дедилар. У покдир. Йўқ! Икром этилган бандалардирлар. Улар Ундан олдин сўз айтмаслар. Улар Унинг амри ила амал қилурлар. У зот уларнинг олдиларидаги нарсани ҳам, ортларидаги нарсани ҳам билур. Улар фақат У зот рози бўлган шахсларгагина шафоат қилурлар. Улар У Зотнинг қўрқинчидан титраган ҳолда турурлар». [Анбиё: 26-28]

Улар турли хил: Аршни кўтариб турувчилар, жаннат ва дўзах посбонлари ва бандаларнинг амалларини сақловчилар.

Иккинчи: Фаришталарга батафсил иймон келтириш. Яъни, Аллоҳ ва расули номларини зикр қилган фаришталарга иймон келтириш. Саҳиҳ ҳадисларда келгани каби, Жаброил алайҳиссаломга ваҳийни нозил қилиш, Мийкоил алайҳиссаломга ёмғир ёғдириш, Исрофил алайҳиссаломга сурга пуфлаш топширилган. Молик эса дўзах посбонининг номи.

Фаришталар ҳақида ворид бўлган саҳиҳ ҳадислардан: Оиша разияллоҳу анҳодан ривоят қилинган ҳадис. Унда Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Фаришталар нурдан, жинлар олов алангасидан, Одам алайҳиссалом эса сизларга васф қилинган нарсадан яралди», – дедилар.

Учинчи асос Китобларга иймон келтириш

Бу ҳам икки нарсани ўз ичига олади:

Биринчи: Китобларга ижмолий (умумий) иймон келтириш. Яъни, Аллоҳ таоло пайғамбарларига Ўзининг ҳаққини баён қилишлари ва унга даъват қилишлари учун китоб нозил қилганига иймон келтириш. Аллоҳ таоло айтади:

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾

«Қасамки, Биз Ўз пайғамбарларимизни аниқ ҳужжат-муъжизалар билан юбордик ва улар билан бирга Китоб ҳамда одамлар адолатни барпо қилишлари учун мезон-тарози туширдик». [Ҳадид: 25]

﴿كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ﴾

«Одамлар бир миллат эдилар. Бас, Аллоҳ хушxabар ва огоҳлантириш берувчи Набийларни юборди ва уларга одамлар ўртасида, улар ихтилоф қилган нарсаларда

хукм қилиш учун ҳақ китоб туширди». [Бақара: 213]

Иккинчи: Китобларга батафсил иймон келтириш. Яъни, Аллоҳ номини зикр қилган китобларга иймон келтириш. Масалан: Таврот, Инжил, Забур ва Қуръони карим. Уларнинг ичида Қуръон энг афзали, хотами, ўзидан олдингиларни тасдиқловчи ва назорат қилувчи этиб нозил қилинганига эътиқод қилиш. Барча уммат шунга эргашиши ва шу билан хукм қилиши керак. Чунки Аллоҳ таоло Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламини инсу жиннинг барчасига юборган ва улар орасида хукм қилиши, қалбларига шифо бўлиши, ҳар бир нарсани баён қилиши ҳамда мўминларга ҳидоят раҳмат бўлиши учун Қуръони каримни нозил қилди. Аллоҳ таоло айтади:

﴿وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا أَعْلَانَكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

«Биз туширган бу китоб муборақдир. Бас, унга эргашинглар. Ва тақво қилинглар. Шоядки, раҳим қилинсангизлар». [Анъом: 155]

﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ﴾

«Сизга китобни ҳар бир нарсани баён қилувчи этиб, мусулмонларга ҳидоят, раҳмат ва хушxabар қилиб нозил этдик». [Наҳл: 89]

﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ
الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾

«Сен: «Эй одамлар, албатта, мен сизларнинг барчангизга, осмонлару ернинг мулки Уники бўлган, Ундан ўзга илоҳ йўқ бўлган ва тирилтириб ўлдирадиган Аллоҳнинг Пайғамбаридирман. Бас, Аллоҳга ҳамда Унинг Аллоҳ ва Унинг калималарига иймон келтирадиган уммий Набийсига иймон келтиринг. Ва унга эргашинг, шоядки, ҳидоят топсангиз», – деб айтинг!». [Аъроф: 158]

Зикр қилсак бу маънодаги оятлар талайгина.

Тўртинчи асос Пайғамбарларга иймон келтириш

Бу ҳам икки масалани ўз ичига олади:

Биринчи масала: Пайғамбарларга умумий иймон келтириш. Яъни, Аллоҳ таоло одамларга пайғамбарларни башоратчи, огоҳлантирувчи ва ҳаққа даъват қилувчи қилиб юборганига иймон келтириш. Ким уларга жавоб берса, бахту саодатга эришади. Ким уларга хилоф қилса, надомат ва бахтсизликка йўлиқади. Пайғамбарларнинг хотами ва афзали Набиййимиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламдир. Аллоҳ таоло айтгани каби:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾

«Батаҳқиқ, Биз ҳар бир умматга: «Аллоҳга ибодат қилинг ва тоғутдан четланинг», деб пайғамбар юборганмиз». [Наҳл: 36]

﴿رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾

«Башорат берувчи ва огоҳлантирувчи Пайғамбарларни Аллоҳ ҳузурида одамларга Пайғамбарлардан сўнг ҳужжат бўлмаслиги учун юбордик». [Нисо: 165]

﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾

«Муҳаммад сизлардан бирон кишининг отаси эмасдир, балки у Аллоҳнинг расули ва пайғамбарларнинг сўнгисидир». [Аҳзоб: 40]

Иккинчи масала: Пайғамбарларга батафсил иймон келтириш. Яъни, Аллоҳ ва расули исмларини зикр қилган бўлса, ҳар бирига батафсил иймон келтириш. Масалан: Нух, Худ, Солиҳ, Иброҳим ва бошқалар. У пайғамбарларга, оилалари ва уларга эргашганларга Аллоҳ таолонинг салавоту саломлари бўлсин.

Бешинчи асос

Қиёмат кунига иймон келтириш

Бу ўз ичига қуйидагиларни олади:

Аллоҳ ва расули соллаллоҳу алайҳи ва саллам хабар берган, ўлимдан кейин содир бўладиган барча ишларга иймон келтириш.

Булардан: қабр фитнаси, унинг азоби ва неъматлари, қиёмат куни юз берадиган даҳшатлар, қийинчиликлар, сирот кўприги, тарози, ҳисоб-китоб, жазо ва одамларга амал дафтарларининг тарқатилиши – улардан кимдир ўз дафтарини ўнг қўли билан, кимдир эса чап қўли билан ёки орқасидан олишига иймон келтириш.

Шунингдек, қуйидагиларга иймон келтириш ҳам киради: Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам учун тайёрланган Ҳавзи Кавсар, жаннат ва дўзах, мўминлар Аллоҳ таолони кўриши, Аллоҳ таолонинг улар билан сўзлашиши ва Қуръони карим ҳамда саҳиҳ ҳадисларда зикр қилинган бошқа барча ишлар. Бандалар бу нарсаларнинг барчасига иймон келтиришлари ҳамда Аллоҳ ва расули

соллаллоҳу алайҳи ва саллам баён қилган
тарзда тасдиқлашлари шарт!

Олтинчи асос Тақдирга иймон келтириш

Тўрт масалани ўз ичига олади:

Биринчи масала: Аллоҳ бўлган ва бўладиган барча нарсани билади. Бандаларининг аҳволлари, ризқлари, ажаллари, амаллари ва бошқа барча ишлари У Зотга маълум. Ўзи айтгани каби У Зотга ҳеч нарса махфий қолмайди:

﴿أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

«Аллоҳ ҳар бир нарсани билувчидир».

[Бақара: 231]

﴿لَتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا﴾

«Аллоҳ ҳар бир нарсага қодир эканини ва, албатта, Аллоҳ ҳар бир нарсани Ўз илми ила ўраб олганини билишингиз учун». [Талоқ: 12]

Иккинчи масала: Аллоҳ таоло тақдир қиладиган ва тақдир қилган барча нарсани ёзиб қўйган. Аллоҳ таоло айтади:

﴿قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ﴾

«Дарҳақиқат, Биз уларни ер камайтираётганини билдик ва Бизнинг хузуримизда сақловчи китоб бор». [Қоф: 4]

﴿وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ﴾

«Ҳар бир нарсанинг ҳисобини очиқ-ойдин имомда олиб қўйганмиз». [Ясин: 12]

﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾

«Аллоҳ, албатта, осмону ердаги нарсани билишини, ана ўша, албатта, китобда эканини ва албатта, у нарса Аллоҳга осон эканини билмайсизми?!» [Ҳаж: 70]

Учинчи масала: Аллоҳ таолонинг сўзсиз содир бўлувчи хоҳишига иймон келтириш. Яъни, У нимани хоҳласа, ўша албатта рўй беради ва У нимани хоҳламаса, ўша ҳаргиз содир бўлмайди. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ﴾

«Албатта, Аллоҳ хоҳлаган нарсасини қилади». [Ҳаж: 18]

﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾

«Қачон бирон нарсани ирода қилса, Унинг иши «Бўл» демоқликдир, холос. Бас, у нарса бўлур» [Ясин: 82]

﴿وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾

«Оламларнинг Рабби Аллоҳ хоҳламаса, сизлар хоҳлай олмассизлар». [Таквир: 29]

Тўртинчи масала: Аллоҳ таоло жамийки мавжудотларни яратган Зотдир. Ундан ўзга яратувчи ва Рабб йўқ. Аллоҳ таоло айтади:

﴿اللَّهُ خَلَقُ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾

«Аллоҳ ҳар бир нарсанинг яратгувчисидир. Ва У ҳар бир нарсага вакилдир». [Зумар: 62]

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ﴾

«Эй одамлар! Аллоҳнинг сизга берган неъматларини эсланг! Сизларга осмон ва ердан ризқ берадиган Аллоҳдан бошқа холиқ борми? Ундан ўзга ибодатга сазовор зот йўқ. Бас, қаён кетмоқдасиз?!» [Фотир: 3]

Тақдирга иймон келтириш ушбу тўрт масалани ўз ичига олади. Баъзи Аҳли бидъатларга хилоф ўлароқ зикр

қилганларимиз Аҳли сунна вал жамоанинг эътиқоди.

Аҳли сунна вал жамоа эътиқод қиладиган муҳим масалалардан: Аллоҳ учун севиш ва Аллоҳ учун ёмон кўриш. Аллоҳ учун дўст бўлиш ва Аллоҳ учун душман бўлиш. Мана шу Ал-вало вал-баро ва бу Аллоҳ таолога иймон келтиришга киради.

Мўмин киши мўминларни яхши кўриб, уларни дўст тутати. Кофирларни ёмон кўради ва уларни душман тутати. Ушбу умматнинг энг афзал мўминлари эса – Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг саҳобалари. Шунинг учун Аҳли сунна вал жамоа эътиқодига кўра, улар саҳобаларни яхши кўриб, уларни ўзларига дўст тутадилар ва уларни пайғамбарлардан кейинги энг афзал инсонлар деб ҳисоблайдилар. Чунки Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар:

«Энг яхши аср – менинг асрим, сўнг улардан кейингилар, сўнг яна улардан кейингилар»
Муттафақун алайҳи

Улар саҳобаларнинг энг афзали – Абу Бакр Сиддиқ, сўнггра Умар Форуқ, сўнггра Усмон Зуннурайн, сўнггра Али Муртазо розияллоҳу

анхум эканига иймон келтирадилар. Кейин эса жаннат ваъда қилинган саҳобалар, сўнгра барча саҳобалар розияллоҳу анхум афзал деб эътиқод қиладилар.

Шунингдек, саҳобалар орасида содир бўлган ихтилофлар бўйича сукут сақлайдилар ва бу борада саҳобалар ўз ижтиҳодларига кўра амал қилганлар деб эътиқод қиладилар. Тўғри ижтиҳод қилган саҳобаларга иккита, хато ижтиҳод қилган саҳобаларга битта савоб бор деб эътиқод қиладилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг аҳли оилаларини яхши кўрадилар ва уларни дўст тутадилар ҳамда У зотнинг барча аёлларини она кўриб уларга розилик сўраб дуо қиладилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг асҳобларини ҳақорат қилиб, аҳли байтлари ҳақида ғулувга кетадиган ва уларни Аллоҳ берган ўриндан баландга кўтарадиган Рофизалар йўлидан юз ўгирадилар. Шу билан бирга, аҳли байтга сўзлари ва амаллари билан азият берадиган Навосиблар йўлидан ҳам юз ўгирадилар.

Юқорида зикр қилинган барча нарса Аллоҳ таоло Ўзининг пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам орқали юборган тўғри ақида ичига киради. Бу ҳар бир инсон ишониши, унга маҳкам ёпишиши, унда мустаҳкам туриши ва унга зид бўлган нарсалардан эҳтиёт бўлиши шарт бўлган ақидадир. Бу – нажот топган фирқа, яъни аҳли сунна ва жамоа ақидасидир. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бу ҳақда шундай деганлар:

«Умматимдан бир тоифа ҳақда зоҳир бўлган ҳолларида давом этади. Уларни тарк қилган киши уларга зарар келтира олмас. Аллоҳнинг амри келгунича улар ўша ҳолда бўлурлар. «Умматимдан бир тоифа ҳақ устида ғалаба қозонган ҳолда давом этади»

Бошқа ҳадисда шундай деганлар: «Яҳудлар етмиш бир фирқага бўлинди. Насронийлар етмиш икки фирқага бўлинди. Бу уммат эса етмиш уч фирқага бўлинади. Уларнинг биттасидан ташқари барчаси дўзахда». Шунда саҳобалар У қайси фирқа эканлиги ҳақида сўрадилар. Шунда «Мен ва асҳобларим йўлида бўлганлар», – дедилар.

Саҳиҳ эътиқодга зид ақидалар

Бу эътиқоддан оғиб, унинг зиддида юрганлар турли синфларга бўлинганлар. Улардан: будсанам, фаришта, авлиё, жин, дарахт, тош ва бошқа нарсаларга сиғинаётганлар бор. Улар пайғамбарларнинг даъватига лаббай демадилар, аксинча, уларга қарши чиқдилар ва худди Қурайш қабиласи ҳамда арабларнинг турли қатламлари бизнинг Пайғамбаримиз Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламга қарши чиққанларидек, қарши чиқдилар. Улар ўзларининг бутларидан ҳожатларини раво қилиши, беморларига шифо бериши ва душманларга қарши ғалаба беришини сўрар эдилар. Шунингдек, улар бу илоҳларга қурбонлик қилиб, ният ва назрлар атаб ибодат қилар эдилар. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам уларнинг бу ишларини инкор қилиб, уларни фақатгина Аллоҳга холис ибодат қилишга буюрганларида бу нарсани ғалати деб ҳисобладилар, инкор қилдилар ва шундай дедилар:

﴿أَجْعَلِ الْآلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجَابٌ﴾

«У худоларни битта худо қилдими?! Албатта, бу ажабланарли нарса!» [Сод: 5]

Пайғамбаримиз Муҳаммад саллаллоху алайҳи ва саллам уларни Аллоҳга даъват қилишдан, ширкдан қайтаришдан ва уларга ўзларининг даъвати аслида нимани англатишини тушунтиришдан ҳеч тўхтамадилар. Охир-оқибат, Аллоҳ кимни ҳидоятга лойиқ деб билган бўлса, уни тўғри йўлга бошлади. Кейин эса одамлар гуруҳ-гуруҳ бўлиб Аллоҳнинг динига кирдилар. Шу тариқа, узлуксиз даъват ва Пайғамбаримиз саллаллоху алайҳи ва саллам ҳамда у зотнинг саҳобалари – розияллоху анҳум – ва уларга эҳсон билан эргашган тобеинларнинг узоқ муддатли жиҳодлари натижасида Аллоҳнинг дини барча динлар устидан ғалаба қозонди. Сўнгра эса аҳволлар яна ўзгариб кетди. Жаҳолат ва илмсизлик кўпчиликка ҳукмронлик қилди. Кўпчилик яна жоҳилият динига қайтди. Улар пайғамбарлар ва авлиёларни ҳаддан ташқари улуғлашга, улардан ёрдам сўрашга ва турли хил ширк амалларига қайтдилар. Ҳатто улар «Ла илаҳа иллаллоҳ» калимасининг маъносини ҳам

тушунмай қолдилар. Ҳолбуки, бу калиманинг маъносини араб мушриклари яхши англари эдилар. Аллоҳул-мустаъан.

Жаҳолат ва илмсизлик ҳукмрон бўлгани ва нубувват асридан йироқлигимиз сабаб, ҳозирги замонгача ширк тарқалишда давом этмоқда.

Бу охирги замонда чиққанларнинг шубҳаси олдингиларнинг шубҳаси билан бир хил. У ҳам бўлса:

﴿هُؤَلَاءِ شَفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ﴾

«Ана ўшалар бизнинг Аллоҳ ҳузурдаги шафоатчиларимиздир!», – деган сўзлари. [Юнус: 18]

﴿مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى﴾

«Биз уларга фақат бизларни Аллоҳга жуда ҳам яқин қилишлари учунгина ибодат қилурмиз», дейдилар. [Зумар: 3]

Аллоҳ таоло бу шубҳани ботил қилди. Ким Аллоҳдан ўзгага ибодат қилса, у ким бўлишидан қатъий назар, ширк келтириши ва кофир бўлишини баён қилди. У Зот шундай дейди:

﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هُوَ إِلَهُؤُنَا شَفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ﴾

«Улар Аллоҳни қўйиб, ўзларига зарар ҳам, манфаат ҳам етказа олмайдиган нарсаларга ибодат қиларлар ва: «Ана ўшалар бизнинг Аллоҳ ҳузуридаги шафоатчиларимиздир!» дерлар». [Юнус: 18]

Аллоҳ таоло шундай деб уларнинг сўзини рад этди:

﴿قُلْ أَنتَبِنُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾

Сиз: «Аллоҳга у осмонлару ерда билмайдиган нарсаларнинг хабарини бермоқчимисизлар?!» деб айтинг. Аллоҳ улар келтираётган ширкдан пок ва юксак Зотдир». [Юнус: 18]

Аллоҳ таоло бу оятда ким пайғамбарлар, авлиёлар ёки бошқаларга сиғинган бўлса, ширк амалини бажарганлигини хабар берди. Бу ишини у нима деб аташидан қатъий назар, ширк бўлиб ҳисобланади. Аллоҳ таоло айтади:

﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ﴾

«Ундан ўзга авлиё-дўстлар тутганлар: «Биз уларга фақат бизларни Аллоҳга жуда ҳам яқин қилишлари учунгина ибодат қилурмиз», (дерлар)» [Зумар: 3]

Аллоҳ ушбу сўзи билан уларга рад берди:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ﴾

«Албатта, У Зот улар орасида ихтилоф этаётган нарсалар бўйича ҳукм қилур. Албатта, Аллоҳ ёлғончи ва кофир кимсаларни ҳидоят қилмас». [Зумар: 3]

Аллоҳ таоло ушбу ояти билан Ундан бошқага дуо қилиш, бошқалардан кўрқиб улардан умид қилишларини ва шу каби ибодатларнинг барчасини Ўзига нисбатан куфр деб номлади ҳамда уларнинг «Олиҳалар бизни Аллоҳга янада яқин қилади» деган сўзларини ёлғонга чиқарди.

Тўғри эътиқодга зид ва пайғамбарлар – алайҳимус салом – олиб келган даъватга хилоф бўлган куфр эътиқодлардан бири: Худосизлик ва куфрга чақирувчи Маркс, Ленин каби мулҳид, худосиз шахсларнинг йўлига эргашиш. Улар бу эътиқодни «ижтимоий адолат», «коммунизм», «баъсчилик» ёки бошқа номлар билан атаган бўлсалар ҳам, уларнинг асосий ақидаларидан бири: «Ҳеч қандай илоҳ йўқ, ҳаёт – фақат моддиятдан иборат» демакдир.

Мундарижа

Биринчи рисола	3
Саҳиҳ эътиқод ва унинг зидди	3
Биринчи асос: Аллоҳ таолога иймон келтириш. Бу бир нечта масалани ўз ичига олади:	8
Иккинчи асос: Фаришталарга иймон келтириш.....	25
Учинчи асос: Китобларга иймон келтириш. Бу ҳам икки нарсани ўз ичига олади:	27
Тўртинчи асос: Пайғамбарларга иймон келтириш.....	30
Бешинчи асос: Қиёмат кунига иймон келтириш.	32
Олтинчи асос: Тақдирга иймон келтириш.	34
Саҳиҳ эътиқодга зид ақидалар	40

Шунингдек, уларнинг бошқа асосий эътиқодларидан бири – охиратни инкор этиш, жаннат ва дўзахни рад қилиш ва барча динларга куфр келтиришдир. Кимки уларнинг китобларини ўқиса ва уларнинг фикрларини ўрганса, бу ҳақиқатни шубҳасиз тушуниб етади. Ҳеч қандай шубҳа йўқки, бу ақида барча самовий динларга зид ва унга эргашган кишиларни дунё ва охиратда энг ёмон оқибатларга олиб боради.

Ҳаққа зид бўлган эътиқодлардан яна бири – баъзи сўфийлар ўйлаб топган эътиқодлар. Улар «авлиё» деб атаб олган баъзи кишилар Аллоҳ таоло билан бирга оламини бошқаради, дунё ишларини тартибга солади деб ишонадилар. Улар бу кишиларни «ақтоб», «автод», «ағвос» ва шу каби бошқа номлар билан атайдилар. Аслида, бу – рубубиятдаги ширк бўлиб, Аллоҳ таолога қилинган ширкнинг энг қабиҳ турларидан биридир.

Кимки олдинги жоҳилият аҳлининг ширкларини таҳлил қилиб, уни кейинги даврларда кенг тарқалган ширклар билан таққосласа, кейинги ширк аввалгисидан ҳам

оғирроқ ва даҳшатлироқ эканини кўради. Бунинг тафсилоти эса қуйидагича: Жоҳилият давридаги араб кофирлари икки жиҳатдан ажралиб турганлар:

Биринчи жиҳат: улар рубубиятда ширк келтирмаганлар, аксинча, уларнинг ширклари ибодатда бўлган. Улар ягона Рабб сифатида Аллоҳ таолони тан олганлар. Бу ҳақда Аллоҳ таоло шундай дейди:

﴿وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ﴾

«Агар сен улардан ўзларини ким яратганини сўрасанг, албатта, «Аллоҳ», дерлар». [Зухруф: 87].

Ва яна айтадики:

﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمْ مَنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾

«Сиз: «Сизларни осмонлару ерда ким ризқлантиради? Ёки қулоқ ва кўзларингизнинг эгаси ким, тирикни ўликдан, ўликни тирикдан ким чиқаради? Ишнинг тадбирини ким қилади?» деб айтинг. Улар, албатта: «Аллоҳ», дерлар. Бас, сиз: «Тақво қилмайсизларми?» деб айтинг». [Юнус: 31]

Бу маънодаги оятлар жуда кўп.

Иккинчи жиҳат: уларнинг ибодатдаги ширклари доимий бўлмаган. Яъни, улар фақат тинчлик ва фаровонлик пайтидагина ширк қилар эдилар. Аммо қийинчилик ва муаммоларга дуч келганларида эса, ибодатларини фақат Аллоҳга холис қилиб, Унгагина илтижо қилар эдилар. Бу ҳақда Аллоҳ таоло шундай дейди:

﴿فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ﴾

«Улар қачон кемага минсалар, Аллоҳга, Унинг динига ихлос қилган ҳолларида дуо қилурлар. Нажот бериб, уларни қуруқликка чиқарса, баногоҳ ширк келтирурлар». [Анкабут: 65]

Кейинги давр мушриклари эса олдинги жоҳилият аҳлидан икки жиҳатдан ёмонлашиб кетдилар: Биринчи жиҳат: баъзилари рубубиятда ҳам ширк келтирдилар. (Яъни Аллоҳни ёлғиз Рабб эмас деб чиқдилар)

Иккинчи жиҳат: улар ҳам тинчликда, ҳам қийинчиликда ширк келтирар эдилар. Бунини улар билан яшаб кўрган, аҳволларини кузатган

ҳар қандай киши биледи. Улар Мисрда Хусайн ва Бадавийнинг қабрлари атрофида, Аднда Ийдрўс қабрида, Яманда Ҳодий қабрида, Шомда Ибн Арабий қабрида, Ироқда шайх Абдулқодир Жийлоний қабрида ва бошқа машҳур қабрлар атрофида ғулувга берилиб, Аллоҳ таолога хос бўлган ҳуқуқларни айнан ўша қабрларга бағишлаб юбордилар.

Ачинарлиси, уларни бу ишдан қайтарувчи, ҳақиқий тавҳидни тушунтириб берувчи кишилар жуда камайиб кетди. Ҳолбуки, Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва саллам ва ундан олдинги барча пайғамбарларни айнан шу тавҳидга даъват қилиш учун юборган эди. Инна Лиллаҳи ва иннаа илайҳи рожиъуун.

Исм ва сифатлар борасида тўғри эътиқодга тескари бўлган ақидалардан бири: жаҳмиялар, муътазила ва уларнинг йўлидан юрганларнинг эътиқоди бўлиб, улар Аллоҳ таолонинг сифатларини инкор этадилар ва У Зотнинг камолот сифатларини ботил деб санайдилар. Улар Аллоҳ таолони ҳеч қандай сифатга эга бўлмаган мавжудотга, жисмсиз ва хаёлий

нарсаларга ўхшатадилар. Аллоҳ уларнинг сўзларидан юксак ва улуғдир!

Шунингдек, Аллоҳнинг айрим сифатларини инкор қилиб, баъзиларини қабул қиладиганлар ҳам ушбу ботил эътиқодга киради. Ашъарий эътиқодини даъво қилувчилар шу бобдан. Улар айрим сифатларни тасдиқлаб, баъзиларини инкор қилганлар. Лекин, улар қабул қилган сифатлар ҳам, аслида, инкор қилган сифатлар билан бир хил. Демак, улар қочишга уринган нарсаларининг айнан ўзига қайта тушиб қолганлар. Шунинг учун ҳам улар нақлий ва ақлий далилларга хилоф иш тутиб, ўз эътиқодларида очиқ-ойдин зиддиятга учраганлар.

Аҳли сунна вал жамоа эса Аллоҳ таоло Ўзига нисбат берган ва Пайғамбари Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва саллам У Зотга нисбат берган барча исм ва сифатларни комил ҳолатида тасдиқлайдилар. Шу билан бирга, Аллоҳни махлуқотларга ўхшатишдан мутлақо поклайдилар. Улар бу ишда на таҳриф (маъносини ўзгартириш), на таътил (сифатларни инкор) қиладилар ва шу тариқа

бошқалар тушиб қолган зиддиятлардан халос бўлганлар. Бу ҳақда аввал ҳам баён қилинган эди.

Мана шу йўл – нажот ҳамда дунё ва охираат саодатига эриштирувчи йўлдир. Бу – ушбу умматнинг салафи ва улуғ имомлари тутган сиротул мустақимдир. Умматнинг кейинги авлодлари ҳам фақат аввалгилари ислоҳ бўлган нарсa билангина ислоҳ бўладилар. Бу эса Қуръон ва суннатга эргашиш ҳамда уларга хилоф бўлган ҳар қандай нарсани тарк этиш билан амалга ошади. Биз Аллоҳ таолодан умматни ўз ҳидоятига қайтаришини, ҳидоятга чорловчи даъватчиларни кўпайтиришини, етакчилари ва уламоларига ширкка қарши курашиш, уни йўқ қилиш ва унга олиб борувчи йўллардан огоҳлантиришда тавфиқ ато этишини сўраймиз. Албатта, У Эшитувчи ва Яқин Зотдир! Аллоҳ Ўзи тавфиқ эгаси, У биз учун кифоя ва энг яхши вакилдир. Ундан ўзгада на куч ва на ҳолатни ўзгартиришга қувват бор. Аллоҳнинг бандаси ва расули, бизнинг Набиймиз Муҳаммадга, унинг оиласи ва саҳобаларига салавоту саломлар бўлсин!

حرمين

رئاسة الشؤون الدينية
بالمسجد الحرام والمسجد النبوي

